

Sygn. akt III CKN 116/97

W Y R O K
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Dnia 25 czerwca 1997 r.

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSN	-	A. Wypiórkiewicz (spraw.)
Sędziowie: SN	-	M. Kocon
SN	-	Z. Świeboda
Protokolant: K. Brzezińska		

po rozpoznaniu w dniu 25 czerwca 1997 r.

na rozprawie sprawy z powództwa M. T.

przeciwko D. P. i J. P.

o zapłatę

na skutek kasacji powódki

od wyroku Sądu Wojewódzkiego w R.

z dnia 14 lutego 1997 r., sygn. akt I Ca [...]

uchyla zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu Rejonowego w R. z dnia 23 grudnia 1996 r. przez oddalenie powództwa o zapłatę kwoty 7.200 złotych wraz z ustawowymi od niej odsetkami oraz sprawę - w tym zakresie - przekazuje Sądowi Wojewódzkiemu w R. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

U Z A S A D N I E N I E

Powódka M. T. wystąpiła przeciwko pozwanym D. i J. małż. P. o zapłatę kwoty 7.200 złotych z ustawowymi odsetkami tytułem wynagrodzenia za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego, stanowiącego jej własność. Następnie rozszerzyła powództwo o dalszą kwotę 1.500 złotych.

Sąd Rejonowy, wyrokiem z dnia 23 grudnia 1996 r., zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powódki dochodzoną przez nią kwotę 8.700 złotych z odsetkami od dnia wezwania do zapłaty. Oddalił zaś powództwo co do odsetek za okres wcześniejszy.

Sąd Rejonowy wskazał art. 405 kc jako podstawę prawną tego wyroku, który zastosował w odniesieniu do następującego stanu faktycznego.

Powódka M. T. jest właścicielką spółdzielczego lokalu mieszkalnego. Sąd Rejonowy w R. prawomocnym wyrokiem z dnia 7 lipca 1995 r., sygn. I C [...], nakazał pozwanym opróżnienie lokalu i wydanie go powódce. Jednakże pozwani nadal go zajmują, nie uiszczając na rzecz powódki należności za korzystanie z nie przysługującego im mieszkania. Zasądzona kwota obejmuje okres od dnia 10 grudnia 1993 r. i wyliczona została w wysokości czynszu wolnorynkowego.

Na skutek uwzględnienia apelacji pozwanych, wniesionej od wyroku zasądzającego powództwo, Sąd Wojewódzki, wyrokiem z dnia 14 lutego 1997 r., zaskarżony wyrok zmienił i powództwo oddalił. Sąd ten miał na uwadze, że pozwani złożyli w apelacji oświadczenie o potrąceniu dochodzonej przez powódkę wierzytelności z ich własną wierzytelnością. Pozwani mianowicie twierdzą, że posiadają w stosunku do powódki roszczenie pieniężne o zwrot zrewaloryzowanej równowartości wkładu, jaki wnieśli na rzecz spadkodawcy powódki. Sąd Wojewódzki ustalił, że w sprawie I C [...] pozwani wystąpili przed Sądem Wojewódzkim w P. z powództwem o zasądzenie od powódki tej należności.

W tym stanie rzeczy Sąd Wojewódzki uznał, że spełnione zostały wszystkie przesłanki, od których zaistnienia art. 498 kc uzależnia skuteczność potrącenia.

W kasacji od wyroku Sądu Wojewódzkiego powódka domaga się jego zmiany w drodze zasądzenia od pozwanych kwoty 7.200 złotych „zgodnie z żądaniem pozwu” albo jego uchylenia do ponownego rozpoznania. Kasacja oparta została na zarzucie naruszenia art. 498 i art. 499 kc przez przyjęcie, że spełnione zostały ustalone przesłanki potrącenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oddalenie powództwa o zapłatę na podstawie potrącenia uregulowanego w art. 498 kc oznacza *implicite*, że sąd przyjął wzajemne umorzenie się obu wierzytelności. Tym samym uznał skuteczność potrącenia. Skuteczność potrącenia zależy zaś od tego, czy istniejące wzajemne wierzytelności nadają się do potrącenia, odpowiadając wymaganiom art. 498 § 1 kc. Okoliczności związane z ustawowymi przesłankami potrącenia składają się na stan potrącalności, w ramach którego może dojść do potrącenia wykonywanego przez oświadczenie woli stosownie do treści art. 499 kc. Potrącenie jest instytucją prawa materialnego i wywołuje skutki prawnej w tej sferze stosunków.

Jeżeli wierzyciel dochodzi przed sądem swojej wierzytelności, to potrącenie może być dokonane w drodze podniesienia przez pozwanego zarzutu procesowego zmierzającego do oddalenia powództwa o treści odpowiadającej hipotezie art. 499 kc. Okoliczność, że wzajemna wierzytelność pozwanego przeciwstawiona do potrącenia z wierzytelnością powoda jest sporna, nie stoi na przeszkodzie podniesieniu przez pozwanego zarzutu potrącenia. Przeciwnie, w procesach, w których strona pozwana broni się przed uwzględnieniem powództwa potrąceniem, z reguły taki właśnie stan rzeczy zachodzi. Jak wskazuje doświadczenie życiowe w warunkach bezsporności wzajemnych wierzytelności najczęściej nie dochodzi do sporu sądowego. Gdy zaś on

wyniknie ze względu na sporność wierzytelności, którą pozwany przeznacza dla uzyskania umorzenia wzajemnej wierzytelności, to sąd obowiązany jest spór ten rozstrzygnąć, jeżeli oddala powództwo na zasadzie potrącenia. Jest to niezbędne dlatego, że skuteczność oświadczenia o potrąceniu zależy od zaistnienia wszystkich łącznie przesłanek potrącenia wskazanych w art. 498 kc. Dla uznania, że zarzut potrącenia wywołał skutek prawny w postaci wygaśnięcia (umorzenia) wzajemnych wierzytelności, nie wystarcza zatem samo powoływanie się przez pozwanego składającego oświadczenie o potrącenia na fakt, że w odrębnej sprawie wniósł pozew o zasądzenie od powoda należności z tytułu posiadanej wierzytelności, który następnie zgłosił do potrącenia. Fakt ten stanowi jedynie podstawę do ustalenia, że potrącający pozwany uznaje w osobie powoda swojego wzajemnego dłużnika i że dochodzi od niego z tego tytułu świadczenia w oddzielnym postępowaniu sądowym. Nie zmienia tu niczego dostrzegalna niekonsekwencja w omawianym postępowaniu pozwanego, który naraża się na oddalenie jego powództwa, jeżeli ustalone zostanie przed zakończeniem rozprawy, że dochodzona wierzytelność uległa umorzeniu w drodze potrącenia z wierzytelnością wzajemną.

Z tych zasad - przenosząc omawianą problematykę na grunt okoliczności rozpoznawanej sprawy - skarżący trafnie zarzucił, że wyrok Sądu Wojewódzkiego zapadł z naruszeniem art. 498 kc i art. 499 kc, skoro Sąd ten, nie rozstrzygając sporu o istnienie wzajemnej wierzytelności pozwanych dochodzonej w sprawie I C [...], błędnie uznał w konsekwencji przyjętej koncepcji wyroku, że dla spełnienia się przesłanek potrącenia wystarczy, że o sporną wzajemną wierzytelność wszczęty został proces w odrębnej sprawie. Odwoływanie się do możliwości wznowienia postępowania w sprawie niniejszej w wypadku ustalenia, że dochodzona przez pozwanych wierzytelność nie istnieje, lub istnieje w mniejszej kwocie, nie znajduje uzasadnienia w przepisach art. 401 i art. 403 kpc, a przy tym bezpodstawnie nadaje rozstrzygnięciu charakter tymczasowości.

Z tych wszystkich zasad kasacja zasługuje na uwzględnienie, gdyż zarzut naruszenia art. 498 kc i art. 499 kc, wywiedziony z podstawy przewidzianej przez art. 393¹ kpc, jest w pełni uzasadniony.

Co mając na uwadze Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹¹ kpc i art. 393¹³ zd. I kpc uchylił wyrok Sądu Wojewódzkiego w części zaskarżonej i sprawę przekazał temuż Sądowi do ponownego rozpoznania.

jb

T e z a

Oddalenie powództwa na zasadzie potrącenia (art. 498 kc) oznacza, że Sąd uznał umorzenie się nawzajem obu wierzytelności. Do przyjęcia istnienia wierzytelności pozwanego nie wystarcza, że wystąpił on przeciwko powodowi na drogę odrębnego procesu o zapłatę.